

Nic dwa razy się nie zdarza

O cytacie

Tymi słowami rozpoczyna się jeden z najbardziej znanych wierszy Wisławy Szymborskiej pt. *Nic dwa razy*. Został zamieszczony w tomie *Wolanie do Yeti* (1957), ale dwa lata wcześniej opublikowało go czasopismo „Twórczość”. Wiersz mówi o przemijaniu, ulotności zdarzeń, uczuć, ludzi. Nie ma możliwości, by ponownie przeżyć to, co już się zdarzyło:

(...)
Żaden dzień się nie powtórzy,
nie ma dwóch podobnych nocy,
dwóch tych samych pocałunków,
dwóch jednakich spojrzeń w oczy.
(...)

W wierszu czytelne są między innymi ślady filozofii Heraklita z Efezu w postaci przekonania o zmienności, płynności świata (PANTA RHEI) oraz współistnieniu w nim przeciwieństw. Nie powinno nas to jednak napawać strachem, ponieważ wszystko co istnieje, jest ze swej natury przemijalne, tymczasowe – zasada ta dotyczy też zatem spraw i uczuć niechcianych, negatywnych. Przeciwnie, dzięki zmienności świat jest mniej przewidywalny (nawet krople wody nie są do siebie podobne – wbrew prawdzie zawartej w s frazeologizowanym porównaniu *być podobnym do siebie jak dwie krople wody*), a przez to ciekawszy. To spostrzeżenie może dodawać otuchy, skłaniać do pogodzenia się z przedstawioną właściwością świata, a w konsekwencji do doceniania każdej przeżytej chwili, oraz szukania harmonii w relacjach z ludźmi.

Cytat jest używany zgodnie ze swym kontekstowym (wnoszonym przez cały wiersz) znaczeniem, gdy chcemy – w filozoficzny nieco sposób, czasem z nutą nostalgii – podkreślić przemijalność chwil, zwłaszcza przyjemnych.

O autorze i jego twórczości

Wisława Szymborska (1923-2012) laureatka literackiej Nagrody Nobla, należy do grona najwybitniejszych poetów polskich. Urodziła się pod Poznaniem, lecz wkrótce rodzina osiedliła się w Krakowie, gdzie poetka stale mieszkała. W czasie II wojny światowej uczyła się na tajnych kompletach (forma nielegalnego nauczania prowadzona w Polsce okupowanej przez hitlerowców), pracowała na kolei. Wówczas powstawały jej pierwsze młodzieńcze wiersze i opowiadania. Wykonała też rysunki do podręcznika do nauki angielskiego. Po wojnie rozpoczęła studia polonistyczne, potem socjologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim

– żadnych jednak nie ukończyła. Pracowała w redakcji „Życia Literackiego”, publikując tam swoje teksty, głównie wiersze, omówienia sztuk teatralnych i książek (te ostatnie zostały zebrane i wydane w kolejnych tomach zatytułowanych *Lektury nadobowiązkowe*), na łamach tygodnika udzielała też dowcipnych porad początkującym literatom. Publikowała także w innych pismach kulturalno-literackich, przez wiele lat współpracowała z „Tygodnikiem Powszechnym”.

Pierwsze tomy poetyckie Szymborskiej – *Dlatego żyjemy* (1952) oraz *Pytania zadawane sobie* (1954) – zawierają wiersze pisane zgodnie z wytycznymi socrealizmu. Zmianę poetyki oraz nowe tematy przynosi tomik *Wołanie do Yeti* (1957), uznawany za „drugi debiut” („właściwy debiut”) poetki. Kolejne tomiki to: *Sól* (1962), *Sto pociech* (1967), *Wszelki wypadek* (1972), *Wielka liczba* (1976), *Ludzie na moście* (1986), *Koniec i początek* (1993), *Chwila* (2002), *Dwukropek* (2005), *Tutaj* (2009), *Wystarczy* (2011).

Wśród wyróżnień i nagród literackich przyznawanych Wisławie Szymborskiej najbardziej prestiżową była Nagroda Nobla, którą poetka otrzymała w 1996 roku. Szwedzka Akademia w uzasadnieniu podała, że nagrodę przyznano „za poezję, która z ironiczną precyzją odsłania prawa biologii i działania historii we fragmentach ludzkiej rzeczywistości”. Nagroda Nobla sprawiła, że Wisława Szymborska, która ceniła sobie swą prywatność i wołała pozostać w cieniu, stała się osobą rozpoznawalną, publiczny wymiar zyskała też mniej znana część jej twórczości: kolaże, limeryki, zabawy słowne.

Poezja Szymborskiej (poetka opublikowała ponad 300 wierszy) odnosi się do istotnych, egzystencjalnych, filozoficznych, kulturowych i społecznych, tematów. Jednym z ważniejszych jest ludzka egzystencja w świecie widziana wielowymiarowo, z różnych perspektyw (np. historycznej, biologicznej, kulturowej). Człowiek i dotyczące go problemy często oglądane są oczyma zwierząt, także przedmiotów, roślin. Świat ludzi, który dostrzegamy na co dzień, jest więc tylko jednym ze „światów możliwych” i jako taki nie powinien być traktowany jako najważniejszy, uprzywilejowany w różnorodnym wszechświecie. Poetka nie daje w swych utworach recept, gotowych odpowiedzi na stawiane pytania – zamiast tego skłania do refleksji.

Wiersze Szymborskiej są świadectwem doskonałego panowania nad językiem. Zamiast wyszukanych epitetów czy rozbudowanych metafor poetyckich znaleźć w nich można zwykle grę słowem – jego różnymi znaczeniami i użyciami.

Nawiązania

Cytat może też służyć jako komentarz do konkretnych wydarzeń, działań (np. artystycznych), by w ten sposób podkreślić ich niepowtarzalność, wyjątkowość, jednostkowy charakter (np. artykuł sportowy na temat scenariusza piłkarskich rozgrywek zatytułowano *Nic dwa razy się nie zdarza – Juventus to zły materiał na frajera*;) bądź –przewrotnie – zwrócić uwagę na powtarzalność schematów (np. *Nic dwa razy się nie zdarza? Nieprawda! Najlepsze sequele w historii kina; Nic dwa razy się nie zdarza, ale inspektor wrócił*).

Cytat bywa skracany do postaci „nic dwa razy”. Świadczy to o jego rozpoznawalności – odbiorca jego wypowiedzi zawierającej mikrocytat *nic dwa razy* sam dopowie sobie ciąg dalszy (...*się nie zdarza*).

Wiersz *Nic dwa razy* znany jest dobrze jako piosenka. Na szczególną uwagę zasługuje wykonanie Łucji Prus (muz. A. Mundkowski) oraz nowsze interpretacje Olgi Jackowskiej (Kory) z muzyką M. Jackowskiego, a także Janusza Radka. W dniu pogrzebu Wisławy Szymborskiej o godzinie 12.00 zamiast hejnału z wieży Kościoła Mariackiego popłynęła melodia znana z wykonania Łucji Prus.

Warto wiedzieć

PANTA RHEI ‘wszystko płynie’(z greckiego) – to słowa oddające główną myśl filozofii głoszonej przez Heraklita z Efezu (VI/V w.p.n.e.), wyrażają przekonanie, że wszechświat jest w ciągłym ruchu, jego zasadą jest zmiana. Heraklit głosił: „Niepodobna wstąpić ponownie do tej samej rzeki”.

Z opracowań

Dla Szymborskiej ważna jest niezagospodarowana przestrzeń między myśleniem a mową, między gotowymi formułami słownymi a zjawiskami, które domagają się wyrazu i nazwy. Poetka dystansuje się wobec języka stałej aksjologii: oficjalnych sloganów, potocznych mądrości, twierdzeń i sądów filozofii. W poezji Wisławy Szymborskiej przywołania gotowych przekonań opatrzone są zwykle znakiem zapytania, wątpienia lub negacji (Ligęza 2016, s. CLXXXVI).

Poeta również, jeśli jest prawdziwym poetą, musi ciągle powtarzać sobie >nie wiem<. Każdym utworem próbuje na to odpowiedzieć, ale kiedy tylko postawi kropkę, już ogarnia go wahanie, już zaczyna sobie zdawać sprawę, że jest to odpowiedź tymczasowa i absolutnie niewystarczająca. Więc próbuje jeszcze raz i jeszcze raz, a potem te kolejne dowody jego

niezadowolonia z siebie historycy literatury zepną wielkim spinaczem i nazywać będą >dorobkiem< ...”¹

Bibliografia:

Bikont A., Szczęśna J., 2012, *Pamiętkowe rupiecie. Biografia Wisławy Szymborskiej*, Kraków.

Szymborska W., 2016, *Wybór poezji*, wstęp i opracowanie W. Ligęza, Wrocław.

Węgrzyniakowa A., 1996, *Dwie krople, kamień, róża. O wierszu Wisławy Szymborskiej Nic dwa razy*, w: *Kanonada, interpretacje wierszy polskich (1939-1989)*, red. A. Nawarecki, D. Pawelec, Katowice.

Małgorzata Smereczniak

¹ https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1996/szymborska-lecture-p.html (dostęp: 23.09.2017). Cytat pochodzi z odczytu zatytułowanego *Poeta i Świat*, który Wisława Szymborska wygłosiła w grudniu 1996 przed wręczeniem jej Nagrody Nobla